

Kiedy stosować napisy
a kiedy język migowy?
Głusi i słabosłyszący
odbiorcy internetu.

Wydawca

Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego
31-261 Kraków,
ul. Wybickiego 3A
tel.: 12 629 85 14, faks: 12 629 85 15 e-mail: biuro@firr.org.pl
<http://www.firr.org.pl>
Organizacja Pożytku Publicznego
KRS: 0000170802
Nr konta 77 2130 0004 2001 0255 9953 0005

Redakcja

Jolanta Piwowońska

Opracowanie graficzne i skład:

Arto Design

ISBN: 978-83-61170-25-9

Autorzy:

Krzysztof Kotyniewicz, Polski Związek Głuchych
Anna Sacha, Fundacja Promocji Kultury Głuchych KOKON
Piotr Kowalski, Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki

© Warszawa, Marzec 2015

Publikacja wydana w ramach Projektu „Forum Dostępnej Cyberprzestrzeni”, finansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Publikacja rozpowszechniana nieodpłatnie.

Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego udostępnia publikację na licencji Creative Commons. Uznane autorstwa 3.0. Oznacza to, iż przy zachowaniu informacji o autorstwie utwór ten można publikować bądź rozpowszechniać w całości lub we fragmentach na dowolnym nośniku oraz tworzyć z niego utwory zależne. Szczegółowa licencja dostępna jest pod adresem: <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl>

Spis treści

Wstęp, Krzysztof Kotyniewicz	4
Dostępność stron internetowych – prawo w Polsce, Anna Sacha	6
Dostępność, czym jest?.....	6
Dostępność stron internetowych.....	7
Dostępność a dotacje z funduszy unijnych	7
Odpowiedzialność za dostępność strony WWW	8
Badania dostępności stron i wyniki	8
Stosowanie tłumaczeń na język migowy w Internecie, Anna Sacha	9
Wstęp	9
Oznakowanie witryn z tłumaczeniem	9
Informacja zwrotna, jak sprawdzić dostępność serwisu.....	12
Tłumaczenie – aspekt techniczny	13
Tłumaczenie – co tłumaczyć? Selekcja materiału wybranego do tłumaczenia.....	13
Wzory, czyli jak sami głusi upowszechniają informacje między sobą?	14
Kursy, platformy e-learningowe on line	14
Strony internetowe organów administracji publicznej.....	15
Podsumowanie	15
Stosowanie napisów dla niesłyszących, Anna Sacha	16
Standardy	16
Napisy zamknięte – przycisk CC.....	18
Napisy na żywo w Internecie	18
Techniczne aspekty wprowadzenia tłumaczeń i napisów dla osób głuchych i słabosłyszących, Piotr Kowalski	19
Napisy – charakterystyka i rodzaje	19
Przykłady aplikacji do tworzenia i edycji napisów	20
Techniczne aspekty tłumaczenia na język migowy	31
Podsumowanie, Anna Sacha	32
Usługi świadczone przez Internet	32

Wstęp

Krzysztof Kotyniewicz

W Polsce żyje ok. 700 tys. osób z uszkodzeniami i chorobami narządów słuchu. Osoby dotknięte głuchotą, zwłaszcza Głuche Kulturowo, stanowią grupę chyba najmniej znaną społeczności osób słyszących. Wynika to z bariery komunikacyjnej.

W zależności od poziomu uszkodzenia słuchu, możemy wyróżnić osoby słabosłyszące lub głuche.

Osoby słabosłyszące, w celu komunikacji z osobami słyszącymi, mogą korzystać z aparatów słuchowych lub implantów słuchowych, które pozwalają w pewnym stopniu kompensować ubytek słuchu, przez co bariera w komunikowaniu się, przy sprzyjających warunkach akustycznych oraz w zależności od stopnia uszkodzenia słuchu, może być zniwelowana. Osoby słabosłyszące w większości komunikują się za pomocą mowy, przy znacznym ubytku słuchu mogą wspomagać się językiem migowym.

Osoby Głuche od urodzenia lub od wczesnego dzieciństwa mają albo całkowicie uniemożliwiony, albo w znacznym stopniu utrudniony kontakt z osobami słyszącymi. To samo dotyczy opanowania mowy jako środka porozumiewania się. Dlatego też w większości przypadków, podstawowym środkiem komunikacji jest Polski Język Migowy (PJM), którego większość osób słyszących nie zna. Z kolei specyficzna gramatyka PJM utrudnia porozumiewanie się za pomocą pisma w języku polskim. Język polski, zarówno w mowie, jak i w piśmie, jest dla osób Głuchych językiem obcym. Odmienne sposoby porozumiewania się tych dwóch grup społecznych często prowadzi do izolowania społeczności Głuchych oraz utrzymywania się stereotypów. Osoby Głuche mają ograniczony dostęp do informacji, zdobywania wiedzy, doświadczenia zawodowego czy podnoszenia swoich kwalifikacji.

W Polsce funkcjonuje System Językowo-Migowy (SJM) i Polski Język Migowy (PJM).

SJM to subkod, utworzony przez osoby słyszące w latach 60. XX wieku. Miał ułatwić komunikację z osobami głuchymi. Jest to sztuczny twór, w którym nałożono na polski język foniczny znaki języka migowego. SJM oparty jest na gramatyce języka polskiego. Oznacza to, że osoba posługująca się SJM wypowiada zdanie zgodnie z szykiem gramatycznym języka polskiego, dodając do tego znaki języka migowego. Niestety wielu Głuchych nie rozumie Systemu Językowo-Migowego z powodu skomplikowanej struktury gramatycznej języka polskiego.

Drugi język to PJM – Polski Język Migowy – naturalny język osób głuchych, odrębny od języka polskiego. Posiada własną gramatykę wizualno-przestrzenną, dzięki czemu PJM jest językiem wielowymiarowym. Wykorzystuje inne formy językowe dla przedstawienia rzeczywistości – rozmieszczenie w przestrzeni, wychylenia i zwroty ciała, mimikę, spojrzenie, a przede wszystkim ruch. Bardzo ważną rolę w PJM pełni mimika. Bez właściwej mimiki twarzy niemożliwe byłoby formułowanie zdań. Ma to znaczenie zarówno emocjonalne, jak i gramatyczne. Dla ludzi słyszących PJM często wygląda jak pantomima. W PJM mamy inny szyk zdania niż w języku polskim. Podmiot jest zawsze na początku, dopełnienia i przydawki zazwyczaj w środku, a czasownik najczęściej na końcu zdania. Taki szyk zdania ma ścisły związek ze wzrokowym kanałem odbioru języka.

Język migowy PJM i SJM zostały usankcjonowane jako języki w Ustawie o języku migowym i innych środkach komunikowania się, która weszła w życie z dniem 1 kwietnia 2012 roku. Ustawa określa zasady i dostęp osób niesłyszących do usługi tłumacza języka migowego. Nakłada również na organy administracji publicznej obowiązek udostępnienia usługi pozwalającej na komunikowanie się m.in. z osobami niesłyszącymi.

Analizując usługi tłumaczenia wystąpień, tekstów, rozmów etc. na język migowy, należy zwrócić uwagę na ich dostosowanie do odbiorcy. Usługa powinna być dopasowana w zależności od rodzaju tłumaczenia. I tak tłumaczenia podczas konferencji lub spotkań publicznych są wykonywane inaczej niż tłumaczenia indywidualne. Podobnie wygląda sytuacja tłumaczenia wykonywane go przez urządzenia mobilne, w tym również wideotłumacza dostępnego w placówkach publicznych. Swoją specyfikę posiada również tłumaczenie stron internetowych, które powinny spełniać standardy dostępności dla osób niesłyszących zgodne z europejskimi standardami, w tym z WCAG 2.0. W dobie ogólnego dostępu do informacji, bardzo ważną rolę odgrywają również napisy w materiałach audio/wideo, gdzie idealny materiał audiowizualny to taki, który posiada tłumaczenie na język migowy i napisy. Aby zastosować najlepszą metodę zapewnienia dostępności dla osób z uszkodzeniami słuchu, do każdego odbiorcy należy podchodzić indywidualnie, dostosowując dla niego odpowiedni rodzaj tłumaczenia. Bezwzględnie należy pamiętać, iż w przypadku tłumaczeń dokonywanych w instytucjach publicznych oraz w sytuacjach, w których osoba Głucha ma podjąć świadomą decyzję, nie wystarczy usługa wideotłumacza, ważne jest, aby osoba niesłysząca miała zapewniony dostęp do personalnego tłumacza języka migowego.

W niniejszej publikacji postaramy się przybliżyć Państwu zasady właściwego tłumaczenia na język migowy, w tym stosowanie tłumaczeń w Internecie wraz z jego aspektami technicznymi oraz dostępność stron internetowych dla osób niesłyszących. Omówimy także metody i najważniejsze cechy tworzenia napisów dla niesłyszących.

Dostępność stron internetowych – prawo w Polsce

Anna Sacha, Fundacja Promocji Kultury Głuchych KOKON

Dostępność, czym jest?

Dostępność to inaczej możliwość skorzystania. Pojęcie to używane jest również do opisania, w jakim stopniu dany system może być używany przez możliwie dużą grupę ludzi, w tym także przez osoby głuche i słabosłyszące.

W polskim systemie prawnym występują zapisy dotyczące obowiązku stosowania dostępności. Znajdują się one w następujących aktach prawnych:

- Konstytucja RP – art. 32 i 69,
- Karta Osób Niepełnosprawnych (uchwała Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.),
- Ustawa o języku migowym i innych środkach komunikowania się z dnia 19 sierpnia 2011 roku (Dz. U z dnia 3 października 2011 r.),
- Ustawa o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne z dnia 17 lutego 2005 roku (Dz. U. 2005 nr 64 poz. 565),
- Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych z dnia 12 kwietnia 2012 roku.

Kwestie te reguluje także - Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych – art. 9, art. 30, którą Polska podpisała w 2012 roku oraz Europejska Agenda Cyfrowa, strategia Unii Europejskiej. To właśnie w tym ostatnim dokumencie znajduje się zapis wskazujący wytyczne W3C (ang. World Wide Web Consortium) jako obowiązujące. Strategia ta zachęca także cały sektor prywatny do tworzenia produktów i usług, w tym także systemów teleinformatycznych z wykorzystaniem dobrych praktyk i standardów dostępności. Coraz więcej podmiotów prywatnych zaczyna zdawać sobie sprawę z korzyści, jakie niesie stosowanie projektowania uniwersalnego i tworzenia usług i produktów uwzględniających dostępność (ang. accessibility) i użyteczność (ang. usability).

Celem tej publikacji jest zwrócenie uwagi na dostępność serwisów internetowych dla osób głuchych i słabosłyszących. Opisane rozwiązania i rekomendacje przedstawiają funkcje, o jakie należy poszerzać strony internetowe, aby były dostosowane do potrzeb osób głuchych i słabosłyszących. Oczywiście należy również pamiętać o stosowaniu ogólnych wytycznych i standardów dostępności i starać się projektować www, tak aby były one użyteczne i dostępne dla jak największej grupy odbiorców.

Z uwagi na to, że różne dokumenty odnoszą się do projektowania stron internetowych oraz redagowania ich treści w sposób dostępny dla osób głuchych i słabosłyszących w sposób dość ogólny, wydajemy tę publikację, za pomocą której postaramy się przybliżyć pojęcie dostępności Internetu dla tej grupy osób.

Dostępność stron internetowych

Najważniejszymi dokumentami, mówiącymi o dostępności stron internetowych, są:

- Standard dostępności opisane w **WCAG 2.0** (ang. Web Content Accessibility Guidelines), stworzone przez **W3C** – organizację zajmującą się standaryzacją przesyłu danych i stron internetowych, powołaną w 1994 roku z inicjatywy Tima Bernersa-Lee – jednego z twórców WWW. Inicjatywą W3C jest grupa **WAI** (ang. Web Accessibility Initiative), która specjalizuje się w zagadnieniach dostępności stron internetowych. Standard WCAG 2.0 uzyskał w 2012 roku normę ISO 40500/2012. Przygotowane do autoryzacji tłumaczenie na język polski standardu WCAG 2.0 można znaleźć na stronie internetowej Forum Dostępnej Cyberprzestrzeni - <http://fdc.org.pl/wcag2/>. Dokument nie jest obszerny, a przez to dość ogólny. Stanowi źródło podstawowych informacji dla wszystkich, zarówno dla twórców WWW, jak i decydentów, nabywców usług WWW czy też nauczycieli i studentów. Oparty został na 4 zasadach – postrzegalności, funkcjonalności, zrozumiałości i solidności. Każdą zasadę opisują wytyczne. Mówi się o różnych poziomach zgodności stosowania standardów WCAG: **poziomie A, AA** i najwyższym **AAA**.
- Ustawa o języku migowym i innych środkach komunikowania się wspomina o innych sposobach komunikowania się z tzw. osobami uprawnionymi poprzez serwisy spełniające wytyczne odnośnie dostępności dla osób niepełnosprawnych. Ponadto mówi o udostępnieniu przez organy administracji publicznej dokumentów niezbędnych do załatwienia sprawy w formie dostępnej dla osób uprawnionych, na ich wniosek (art. 12 pkt.1). Dostępność dokumentów dla osób głuchych można postrzegać w różny sposób, ale jak to słusznie ujmie ustawa, to osoba uprawniona decyduje, jaki wybiera sposób komunikacji. Może to być zarówno dokument napisany w języku polskim (dla osób znających biegle język polski), jak i dokument przetłumaczony na polski język migowy. Katalog środków komunikacji znajduje się w ustawie. Obliguje ona także organy administracji publicznej do upowszechniania informacji o usługach świadczonych dla osób uprawnionych, w szczególności na stronach internetowych tego podmiotu. Mając to na uwadze, resorty, urzędy itp. mogą, a na żądanie powinny, upowszechniać takie informacje także w języku migowym.
- Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych z dnia 12 kwietnia 2012 roku. Załącznik nr 4 do tego rozporządzenia dokładnie opisuje wymagania w zakresie dostępności systemów teleinformatycznych przez podmioty realizujące zadania publiczne. Rozporządzenie wchodzi w życie 30 maja 2015 roku, po tym terminie wszystkie strony internetowe powinny być dostępne dla wszystkich według określonych rozporządzeniem standardów.

Dostępność a dotacje z funduszy unijnych

Kluczowym dokumentem opisującym dostępność oraz wymogi, jakie powinien spełniać podmiot korzystający z Funduszy Unii Europejskiej jest dokument „Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020” wydany przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Wytyczne dotyczą projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Funduszu

Spójności. Na dzień 14 stycznia 2015 r. wytyczne są wciąż konsultowane, ale zapewne nie zmieni się zasada dotycząca tego, że wszystkie zasoby cyfrowe tworzone przez instytucje uczestniczące w realizacji programów operacyjnych, a także te tworzone w ramach projektów - w tym strony internetowe, publikowane dokumenty i informacje, szkolenia e-learningowe, materiały multimedialne muszą spełniać kryteria określone w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 roku w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności. W takim przypadku należy zapewnić spełnienie przez te zasoby wymagań WCAG 2.0 z uwzględnieniem poziomu AA, określonych w załączniku nr 4 do wspomnianego rozporządzenia. Jednostki administracji publicznej, firmy, trzeci sektor powinny zapoznać się z tymi wytycznymi i pamiętać o nich, zarówno podczas planowania, jak i realizacji projektów finansowanych z Unii Europejskiej.

Odpowiedzialność za dostępność strony WWW

Za dostępne strony internetowej odpowiada nie tylko właściciel, ale też redaktor czy administrator. Ale to właściciel podejmuje wiążące decyzje dotyczące wyglądu i dostępności serwisu. Nie musi się znać na standardach i szczegółach technicznych, ale muszą się na tym znać wykonawcy, administratorzy i redaktorzy takich stron, którzy będą pilnować, aby treści były dostępne. W przypadku dużego podmiotu i rozbudowanych serwisów internetowych, aktualizowanych codziennie, potrzebna jest współpraca wszystkich osób, które przygotowują treści i materiały np. wideo, grafikę, obrazki. Jedynie takie kompleksowe działanie umożliwia stworzenie dobrego i dostępnego serwisu.

Badania dostępności stron i wyniki

Raport Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego „Dostępność witryn internetowych instytucji publicznych dla osób niepełnosprawnych”, przygotowany pod patronatem Rzecznika Praw Obywatelskich, pokazuje niepokojące dane, że na przebadanych na przełomie roku 2012 i 2013 roku 3100 publicznych serwisów internetowych aż 73,4% było bardzo trudno dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami. Co więcej, ani jeden spośród badanych serwisów nie spełniał wszystkich wymagań WCAG 2.0 oraz zapisów w/w rozporządzenia Rady Ministrów.

Stosowanie tłumaczeń na język migowy w Internecie

Anna Sacha, Fundacja Promocji Kultury Głuchych KOKON

Wstęp

Z tłumaczeniem na polski język migowy można się już spotkać na niektórych stronach internetowych. Na przykład, większość komunikatów Prezydenta RP jest systematycznie tłumaczona na polski język migowy. Oficjalna strona Kancelarii prezydent.pl posiada osobną wersję dla osób niesłyszących, która jest oznaczona w panelu na górze znakiem przekreślonego ucha. Z regularnymi tłumaczeniami można się także spotkać podczas posiedzeń plenarnych Sejmu. Zdarzają się również, np. na stronach urzędów miast, pojedyncze tłumaczenia wybranych aktualności lub procedur postępowania administracyjnego w danej sprawie. Czasami, jednak dość sporadycznie, poszczególne resorty, urzędy i jednostki im podległe publikują komunikaty w polskim języku migowym. Np. Centralna Komisja Egzaminacyjna ogłosiła komunikat o maturach w 2015 roku z udziałem tłumacza języka migowego. Tłumaczenia aktualności, ważnych komunikatów, procedur i dokumentów powinny być coraz częściej jednak normą, a nie pojedynczą sytuacją.

Wytyczne w zakresie dostępności treści internetowych WCAG 2.0 odnoszą się do projektowania treści pod kątem osób głuchych i słabosłyszących w dwóch rozdziałach, mianowicie w rozdziałach dotyczących postrzegalności i zrozumiałości treści internetowych. Wytyczna 1.2, dotycząca postrzegalności mówi o zapewnieniu alternatywy dla mediów zmiennych w czasie, co oznacza, iż wszelkie materiały audiowizualne powinny mieć napisy i/lub tłumaczenie na język migowy. Z kolei wytyczna 3.1, dotycząca zrozumiałości treści internetowych, mówi o możliwości odczytania – treść strony internetowej powinna być zrozumiała i możliwa do odczytania przez wszystkich. Także słownik terminów dołączony do WCAG 2.0 definiując multimedialne alternatywy dla tekstu wskazuje, że należy do nich m.in. zapewnienie tłumaczenia na język migowy.

Zarówno zapewnienie tłumaczenia treści audio znajdujących się na stronie internetowej, jak i tłumaczenia tekstów, to wymóg WCAG na poziomie AAA – najwyższym. Wytyczna ta nie jest co prawda obowiązkowa w kontekście rozporządzenia Rady Ministrów, ale nabiera innego charakteru, jeżeli popatrzymy na ustawę o języku migowym i innych środkach komunikowania się. Kiedy zatem należy stosować tłumaczenie na język migowy? Jak tłumaczyć, jak oznaczać, jak wybierać materiał do tłumaczenia – na te pytania będzie można odnaleźć odpowiedzi w poniższej publikacji.

Oznakowanie witryn z tłumaczeniem

Jeżeli strona internetowa zawiera tłumaczenie na język migowy, to bardzo istotnym aspektem jest jej prawidłowe oznakowanie, tylko wtedy wysiłki administratorów zostaną zauważone. Nie ma znaczenia czy tłumaczenia realizowane są regularnie czy raczej okazjonalnie, a nawet sporadycznie. Odszukiwanie tłumaczeń na rozbudowanej stronie internetowej może być dość czasochłonne i zniechęcające. Należy więc pamiętać o jej dobrym oznakowaniu. **Informacja o dostępności danej witryny powinna znajdować się w elemencie nawigacji widocznym u góry każdej**

strony, za pośrednictwem którego, jednym kliknięciem, będzie można przenieść się w miejsce, gdzie można odnaleźć wszystkie tłumaczenia, pogrupowane według tematu. Warto umieszczać obok tłumaczony tekst lub odnośnik do tłumaczonego komunikatu. Jeżeli tłumaczony jest materiał audiowizualny, nie mający odpowiednika w tekście, np. relacja z jakiegoś wydarzenia, należy pamiętać o stosowaniu napisów dla niesłyszących, gdyż wtedy będzie materiał dostępny także dla osób słabosłyszących, nieznających języka migowego.

Jeżeli dana jednostka, firma, podmiot korzysta z kanału You Tube, gdzie regularnie umieszcza materiały wideo, należy pamiętać o dodaniu odpowiednich napisów do filmów (tzw. napisów zamkniętych) oraz informacji, że zawierają tłumaczenie lub wybieranie miniatur filmu, na którym widać tłumacza języka migowego.

Oznakowanie witryny jest o tyle istotne, że zazwyczaj tłumaczone są tylko wybrane treści, a nie całe strony internetowe, ciężko więc z punktu widzenia użytkownika serwisu zorientować się, co akurat jest przetłumaczone, a co nie. Nieczęsto bowiem istnieje potrzeba stosowania standardu WCAG 2.0 na poziomie AAA, o którym wspomniano wyżej i tłumaczeniu absolutnie wszystkich materiałów pisanych w języku polskim.

Jak prawidłowo oznaczać dostępną witrynę z tłumaczeniem?

Obecnie odchodzi się w Polsce od oznaczania treści dostępnych dla osób głuchych i słabosłyszących znakiem przekreślonego ucha. Powodów jest kilka. Najważniejszy z nich to taki, że przekreślone ucho nie niesie odpowiedniej informacji o zastosowanej usłudze, a w konsekwencji nie spotyka się z odpowiednim zainteresowaniem osób korzystających z usług dostępnościowych. **Znacznie praktyczniejsze jest oznaczanie treści tłumaczonych znakiem/ikonką/symbolem, na którym znajdują się ręce lub trzyliterowym skrótem naturalnego języka migowego, obowiązującego w danym kraju.** Taką praktykę można spotkać na wielu zachodnich stronach internetowych.

W Polsce przyjętym prawnie symbolem oznakowania jednostki obsługującej osoby niesłyszące w obszarze telekomunikacji jest symbol będący treścią załącznika nr 4 do rozporządzenia (Dz. U. z 2014 r. poz. 464) Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 26 marca 2014 r. w sprawie szczególnych wymagań dotyczących świadczenia udogodnień dla osób niepełnosprawnych przez dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych. Symbol ilustruje obrazek poniżej.

Powyższy symbol może być przykładem, jak oznaczać witryny z tłumaczeniem na język migowy. Taką właśnie ikonkę można dodać np. do symboli, które nawiązują do zmiany czcionki na stronie internetowej lub kontrastu. Kolorystyka symbolu może być dowolna, dopasowana do strony internetowej. Powyższy znak oznacza w amerykańskim języku migowym słowo „tłumacz” i jest symbolem szeroko rozpowszechnionym na świecie.

Przykłady z innych państw UE

- Oficjalna strona miasta Wiedeń (<http://www.wien.gv.at>) używa skrótu ÖGS (tłum. austriacki język migowy), umieszczonego na stronie głównej. Po przejściu na podstronę wyświetla się lista z materiałami wideo oraz materiałem powitalnym, informującym w jaki sposób znajdować na stronie treści dostępne w austriackim języku migowym.
- Strona kanclerza Niemiec (<http://www.bundestkanzlerin.de/>), w menu na górze strony, zawiera ikonkę ręki wraz z oznaczeniem - Gebärdensprache, co stanowi odpowiedni informację, że pod tym linkiem można znaleźć konkretne treści tłumaczone na niemiecki język migowy. W Polsce odpowiednikiem trzyliterowego skrótu oznaczającego tłumaczenie na język migowy jest PJM.
- Nieco inne rozwiązanie zastosowano w witrynie kanclerza Austrii, gdzie na stronie głównej znajduje się generalny odnośnik do podstron bez barier – Barrierefreiheit, gdzie można znaleźć ogólną informację o dostosowaniu stron internetowych tej jednostki do wymogów WCAG 2.0 WAI/W3C oraz co ważne, prośbę o opinię, aby jednostka mogła ulepszać stronę pod kątem dostępności. W tej witrynie można znaleźć treści tłumaczone na dwa sposoby: pierwszy – w sposób standardowy – przeglądając cały serwis i klikając na ikonki migających rąk, a następnie czekając na uruchomienie się w osobnym oknie materiału wraz z tłumaczeniem lub korzystając ze spisu alternatywnych treści na stronie Barrierefreiheit.
- Podobnym przykładem jest strona jednego z brytyjskich muzeów - www.britishmuseum.org. Na dole strony umieszczono przycisk „Accessibility”, pod którym można odnaleźć, pogrupowane w zależności od usługi, informacje dla użytkowników z różnymi rodzajami niepełnosprawności.
- Rząd Lichtensteinu na swojej oficjalnej stronie <http://www.regierung.li/> zamieszcza po prawej stronie menu tłumaczenie części stałych swojej witryny. Przetłumaczone są praktycznie wszystkie treści i podstrony. Nie ma specjalnego oznakowania, lecz przy takim rozwiązaniu jest ono w zasadzie niepotrzebne.

Przykłady stron polskich

- Witryną internetową, na której można znaleźć przykłady zróżnicowanych ikon i ich zastosowanie jest strona dotycząca programu Warszawskiego II Tygodnia Kultury bez Barier. To wydarzenie kulturalne korzysta bowiem z rozmaitych usług dostępnościowych, a więc ich oznakowanie jest bardzo istotne, dzięki czemu użytkownik w łatwy sposób może zidentyfikować, jakie wydarzenia są dla niego dostępne.
- Legenda na stronie <http://www.wtkbb.pl/program/kalendarium> oznacza w inny sposób wydarzenie tłumaczone na język migowy, inna grafika przedstawia np. wydarzenie z polskimi napisami, a jeszcze inna napisy dla niesłyszących. Ponadto znakiem przekreślonego ucha

z symbolem „T” oznaczono wydarzenia prowadzone z zastosowaniem pętli indukcyjnej. Zazwyczaj witryny internetowe nie potrzebują tak rozbudowanych oznaczeń, wybór sposobu oznakowania leży najczęściej po stronie właściciela witryny.

- Innym przykładem może być Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, które na stronie <http://www.mhk.pl/>, w sekcji dla zwiedzających zamieściło link Muzeum Bez Barrier - <http://www.mhk.pl/muzeum-bez-barier>, gdzie można znaleźć materiały wideo z tłumaczeniem na PJM oraz napisami, opisujące w jaki sposób muzeum zostało dostosowane dla osób niesłyszących oraz jak korzystać z witryny. Wprawdzie nie zastosowano podziału według usług i wszystkie formy dostępności pomieszano, co powoduje niespójność informacji w podziale na usługi dostępnościowe, ale jest to jeden z pierwszych przykładów, w jaki sposób można próbować prowadzić stronę dostępną z tłumaczeniem na język migowy.
- Przykładem strony, gdzie zarówno tekst w języku polskim, jak i migowym przeplatają się ze sobą, jest witryna numeru alarmowego/ratunkowego w województwie małopolskim <http://muw.pl/default.aspx?page=112> [wideo](#). Materiał ten został przygotowany we współpracy z osobami niesłyszącymi, także osoba migająca informacje jest osobą głuchą. Na uwagę zasługuje fakt, że w filmiku, w którym zastosowano tłumaczenie na język migowy, dodano także napisy podsumowujące najważniejsze informacje, całość bardzo dobrze się uzupełnia i pozwala na lepsze zapamiętanie i zrozumienie ważnych informacji.

Niewłaściwe oznakowanie witryny

- Jako przykład niekorzystnego oznaczenia można podać serwis jednego z urzędów dużego polskiego miasta, który znakiem wózka inwalidzkiego oznaczył materiał dostępny. Po wejściu na podstronę pojawia się wersja tekstowa z kontrastem, przeznaczona dla osób niewidomych i słabowidzących, co jest dość mylące.
- Różnego rodzaju instytucje państwowe i prywatne, przedsiębiorstwa, banki, operatorzy posiadające konkretną ofertę skierowaną dla osób niesłyszących nie publikują na stronie głównej właściwie oznakowanej informacji, ikony, która by wskazywała na to, że podmioty te są otwarte na osoby z niepełnosprawnością słuchu. Efektem słabych oznakowań jest późniejszy problem z pozyskaniem klientów. Rzadko też stosuje się tłumaczenie na język migowy chociażby stałej podstawowej informacji skierowanej przede wszystkim do klientów niesłyszących.

Informacja zwrotna, jak sprawdzić dostępność serwisu

Jak można przeczytać w tłumaczeniu wytycznych WCAG 2.0, „Zachęca się wykonawców i autorów treści do zastosowania szerokiego zakresu technik, w tym technik dodatkowych, ale także do poszukiwania najlepszych praktyk stosowanych w danym momencie rozwoju Internetu, aby treści były w możliwie największym stopniu dostępne dla osób z różnymi dysfunkcjami. Metadane mogą pomóc użytkownikom w znalezieniu treści najbardziej dostosowanych do ich potrzeb.”¹

Jednym ze sposobów sprawdzenia, czy treści internetowe są dostępne jest informacja zwrotna. Warto zachęcać odbiorców do dzielenia się wrażeniami. Można też zwrócić się z prośbą do organizacji pozarządowych lub firm, specjalizujących się w dostarczaniu usług dostępnościowych, o wydanie opinii na temat dostępności treści internetowych.

¹ <http://fdcd.org.pl/wcag2/>

Tłumaczenie – aspekt techniczny

Realizacja tłumaczenia może odbywać się na kilka sposobów:

- tłumacz widoczny w rogu ekranu, który tłumaczy inną treść mówioną,
- tłumacz występuje sam – tłumaczy teksty, dokumenty, ogłoszenia,
- tłumaczenie na żywo, które może być realizowane np. w osobnym oknie lub w rogu ekranu.

Wybór realizacji tłumaczenia zależy głównie od możliwości technicznych i finansowych właściciela witryny internetowej.

Przykłady

1. <http://lodz.tvp.pl/> – tłumaczenie na język migowy wiadomości regionalnych. Tłumacz po powiększeniu ekranu pozostaje ostry i wyraźny, osadzony bezpośrednio na tle. Tłumacz zbyt mały w stosunku do całości ekranu. Dla przykładu dziennik telewizji słoweńskiej charakteryzują całkiem inne, lepsze proporcje tłumacza – <http://4d.rtvlo.si/arhiv/dnevnik-z-znakovnim-jezikom>
2. <http://www.tagesschau.de/> – wiadomości w niemieckiej stacji ARD. Charakteryzują się tym, że tłumacz jest zwykłej, pełnej wielkości, a w tle emitowany jest materiał z wiadomości, bardzo dobry odbiór obrazu i tłumaczenia. Ten sposób realizuje wiele zachodnich stacji telewizyjnych. Warto dodać, że Internet daje w tym obszarze większe możliwości. O ile nadawanie programu w takiej formie i to w prime-time może się spotkać z niezadowolaniem widzów, to w Internecie nie jest to już tak dużą przeszkodą.
3. <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/polska-rada-jezyka-migowego/-prace-polskiej-rady-jezyka-migow/> – tłumaczenie aktualności związanych z Polską Radą Języka Migowego, tłumacz samodzielnie przekazuje treść na podstawie otrzymanego tekstu do tłumaczenia.

Tłumaczenie – co tłumaczyć? Selekcja materiału wybranego do tłumaczenia

Z uwagi na różne potrzeby osób niesłyszących, a zwłaszcza trudność części tego środowiska w zrozumieniu skomplikowanych tekstów w języku polskim, twórca strony internetowej, redaktor powinien zastanowić się, jakie treści mają być tłumaczone na polski język migowy. Nie ma jednej reguły definiującej, w jaki sposób wybierać materiały do tłumaczeń, to zależy od wielu czynników takich jak wiek odbiorców, treść witryny, grupa docelowa odbiorców itp.

Treści, które skierowane są bezpośrednio do osób głuchych, powinny być tłumaczone na język migowy np.:

- procedury postępowania administracyjnego w sprawach, które cieszą się dużym zainteresowaniem tej społeczności (wnioski o dofinansowanie do sprzętu rehabilitacyjnego, studiów, tłumaczenia itp.), wszelkie nowości, zmiany w tych przepisach,
- ogłoszenia i komunikaty jednostek publicznych, np. ogłoszenie o prowadzeniu konsultacji społecznych, konferencji czy innych wydarzeniach, które kierowane są bezpośrednio do osób niepełnosprawnych, w tym także niesłyszących,

- ogłoszenia dotyczące wszystkich Polaków w ważnych sprawach, np. matura, numery alarmowe,
- usługi i produkty kierowane dla osób niesłyszących, np. tłumacz on-line w bankach, salonach operatora komórkowego itp.

Czasami sukces sprzedaży jakiejś usługi czy produktu, zainteresowanie wydarzeniem zależy od tego, czy informacja została przygotowana w odpowiedni sposób, czy dotarła do użytkowników. Często informacja pisana po polsku nie jest wystarczająca, osoby używające na co dzień polskiego języka migowego i preferujące ten sposób komunikacji, nawet mimo dobrej znajomości języka polskiego często pomijają informacje pisane w tym języku, identyfikują je jako te przeznaczone do społeczeństwa słyszącego. Jeżeli więc ktoś chce dotrzeć do osób niesłyszących, powinien dostosować swój przekaz tak, aby przyciągał on uwagę tej grupy. W takich sytuacjach ważny jest jeszcze jeden aspekt, a mianowicie jakość tego tłumaczenia oraz osoba, która je prezentuje. Z pewnością osoba głucha, mająca specjalizację z zakresu tłumaczenia treści z języka polskiego na polski język migowy ma większą siłę przebicia niż pozostali tłumacze. W Polsce głusi tłumacze z powodzeniem tłumaczą wiele treści, można z nimi nawiązać kontakt poprzez Stowarzyszenie Tłumaczy Polskiego Języka Migowego.

Wzory, czyli jak sami głusi upowszechniają informacje między sobą?

Warto konsultować zakres tłumaczenia i jego konieczność ze środowiskiem osób głuchych. Głusi bardzo często organizują swoje własne konferencje, wykłady, wydarzenia kulturalne, spotkania. Niemal zawsze w takich przypadkach nagrywają materiał w polskim języku migowym. Wydarzenie pozbawione ogłoszenia treści w języku migowym praktycznie nie istnieje w tej społeczności. Tłumaczone są nawet całe regulaminy jakiś wydarzeń, wszystko, co wiąże się z tym wydarzeniem, od rzeczy prostych, po dokładne instrukcje, np. jak trafić w dane miejsce. Filmy dzielone są w zależności od tematyki, aby łatwo można znaleźć jakąś konkretną informację. Zdarza się też, że publikowane są alternatywne treści w International Sign, umownym systemie znaków, który został upowszechniony na całym świecie i jest najczęściej wybieranym środkiem komunikacji pomiędzy głuchymi z różnych krajów, zwłaszcza w oficjalnych sprawach. Dzięki temu informacja staje się dostępna dla gości zza granicy, co w Polsce może mieć znaczenie dla organizacji zajmujących się turystyką, zwiedzaniem czy muzeami.

Przykładem tłumaczenia obszernych treści z języka polskiego na język migowy jest przetłumaczony niedawno raport dotyczący edukacji osób głuchych i słabosłyszących, który ukazał się nakładem Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Także inne raporty Biura, które dotyczą wyłącznie tego środowiska są tłumaczone w całości na polski język migowy.

Kursy, platformy e-learningowe on line

Jeżeli dany podmiot realizuje kursy online, dobrze by było, aby w szczególny sposób zwrócił uwagę na dostępność tych kursów i szkoleń dla osób głuchych i słabosłyszących. Zastosowane usługi dostępnościowe zależą przede wszystkim od grupy odbiorców. Podmiot może rozważyć, czy warto zastosować tłumaczenie na język migowy, konsultując się np. z organizacjami pozarządowymi.

Poziom AA WCAG powinien być spełniony niezależnie od grupy docelowej. Zwłaszcza szkolenia finansowane ze środków publicznych czy też z programów Unii Europejskiej powinny spełniać

standardy dostępności na poziomie AA zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Rozwoju i Infrastruktury, o których mowa w rozdziale dotyczącym aspektów prawnych.

Strony internetowe organów administracji publicznej

Organy administracji publicznej na mocy ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się zobligowane są do dbania o usługi dla osób głuchych i słabosłyszących w szczególności sposób. Jednym z narzędzi komunikacji wymienionych w ustawie są strony internetowe spełniające standardy dostępności dla osób niepełnosprawnych. Standardy te nie zostały jednak wskazane. Można je natomiast znaleźć w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 roku w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych.

Wytyczna WCAG 3.1 dotycząca zrozumiałości określa:

„3.1.5 Poziom umiejętności czytania: *Jeśli dany tekst, po usunięciu nazw własnych i tytułów, wymaga umiejętności czytania na poziomie wyższym niż poziom gimnazjalny, dostępna jest treść w formie suplementu (wyjaśniającego) lub oddzielna wersja, która nie wymaga umiejętności czytania na poziomie wyższym, niż gimnazjalny. (Poziom AAA)”*.

Można śmiało stwierdzić, że większość procedur administracyjnych, ważnych komunikatów, ogłoszeń organów administracji publicznych jest pisana trudnym językiem, dlatego, w przypadku treści skierowanych przede wszystkim do osób niesłyszących, powinna być tłumaczona na język migowy. Co więcej, na podstawie ustawy o języku migowym art. 14 pkt 1, osoba uprawniona może zawnioskować o udostępnienie dokumentów w wersji dostępnej np. w PJM.

W związku z powyższym, to właśnie organy administracji publicznej powinny w pierwszej kolejności ocenić, jakie treści muszą zostać przetłumaczone. Należy jednak pamiętać, że decyzja o przekazaniu danych treści do tłumaczenia nie leży w gestii administratora serwisu, a przede wszystkim redaktorów serwisu oraz samego właściciela danej strony internetowej.

Podsumowanie

Witryna internetowa dostępna dla osób głuchych i słabosłyszących powinna:

- być prawidłowo oznaczona (niekoniecznie znakiem przekreślonego ucha) zgodnie z zastosowaną usługą dostępnościową: inaczej dla napisów dla niesłyszących, inaczej dla tłumaczenia na język migowy,
- łatwa do odnalezienia,
- tłumaczenia powinny być spójne z treścią znajdującą się na stronie,
- każde tłumaczenie powinno mieć swój odpowiednik w tekście pisanym,
- tłumaczenie powinno być przygotowane przez wykwalifikowanych tłumaczy,
- nie pozostawać w sprzeczności z pozostałymi standardami WCAG 2.0.

W publikacji wykorzystano informacje pochodzące z <http://signlangtv.org/>

Stosowanie napisów dla niesłyszących

Anna Sacha, Fundacja Promocji Kultury Głuchych KOKON

Stosowanie napisów w mediach zmiennych w czasie, nienadawanych na żywo to obowiązek na poziomie A – najniższym (wytyczna 1.2.2 WCAG 2.0), chyba, że został zapewniony tekst alternatywny, odpowiadający materiałowi audio/wideo (pełny, nie uproszczony). Najniższy nie oznacza jednak, że nie trzeba go stosować, wręcz przeciwnie. Od 30 maja 2015 roku taki wymóg powinny spełniać wszystkie strony administracji publicznej. Jedynie do materiałów nadawanych na żywo nie ma wymogu dodawania napisów. Ten temat, dzięki rozwijanej właśnie w Polsce metodzie re-speakingu, która jest znana już dość dobrze w całej Europie, ma jednak swoją przyszłość.

Napisy dla niesłyszących to tekstowe odzwierciedlenie ścieżki dźwiękowej. Zawierają dodatkowo informację o innych dźwiękach (poza mową), które są istotne dla zrozumienia przekazu. Ważne jest, aby materiał nie był przeładowany takimi niepotrzebnymi informacjami.

Standardy

Napisy do materiałów publikowanych w Internecie obowiązują niemal takie same zasady jak np. napisy do filmów fabularnych. Różnice są niewielkie, w zasadzie skupiają się one na opisie dźwięków dodatkowych, które nie są tak bardzo istotne, jak w przypadku filmów fabularnych czy seriali. Nie oznacza to też, że należy je całkiem wyeliminować.

Oto główne wytyczne robienia napisów dla niesłyszących:

- prawidłowa synchronizacja – tekst vs materiał dźwiękowy.
- czas wyświetlania – minimalnie 2 sekundy, krótsze czasy wyświetlania możliwe tylko dla krótkich, pojedynczych wyrazów. Maksymalny czas wyświetlania to 8 sekund.
- Kontrastowe tło, napisy ciemne - tło jasne lub odwrotnie.
- Czcionka bezszeryfowa (typu Arial, Verdana, Calibri).
- Zaleca się maksymalnie dwa wersy napisów, do 40 znaków każdy, 3 wersy możliwe w materiałach, gdzie obraz jest mniej ważny, np. wywiady, wykłady, konferencje, napisy na żywo, należy pamiętać o zachowaniu interpunkcji.
- Dużymi literami oznaczamy osobę mówiącą, np. KOMENTATOR, DZIENNIKARZ itp.

Szersze opracowanie na temat tworzenia i standardów napisów omówione są w publikacji przygotowanej przez Fundację Kultura bez Barrier². Inne opracowanie na temat napisów to pierwsza publikacja Forum Dostępnej Cyberprzestrzeni – Informacja dla wszystkich (<http://www.fdc.org.pl/gallery/Informacja-dla-wszystkich.pdf>).

Idealny materiał audiowizualny to taki, który posiada napisy i tłumaczenie migowe. Są jednak pewne wyjątki, wiele zależy od preferencji użytkowników i rodzaju materiału filmowego.

² <http://dzieciom.pl/wp-content/uploads/2012/09/Napisy-dla-nieslyszacych-zasady-tworzenia.pdf>

Np. stosowanie obu usług w filmach fabularnych nie jest preferowane przez użytkowników.³

Przykłady

1. Telewizja irlandzka RTE nadaje w Internecie (w TV także, ale zamieszcza potem materiały na stronie internetowej) wiadomości wraz z napisami i tłumaczeniem na język migowy (poniżej zrzut ekranu). Napisy przesuwają się podobnie jak na prompterze, a obok siedzi tłumacz-prezenter. Proporcje napisy a tłumacz kształtują się na poziomie mniej więcej 50/50 (więcej przykładów na <http://www.rte.ie/>)

2. Cypr – wiadomości z napisami i tłumaczeniem na język migowy nadawane przez stację CYBC. Na planie widać prezentera, obok tłumacza, a na dolnym pasku napisy.

Powyższe przykłady pokazują, że używanie obu usług jednocześnie jest stosowane i jak najbardziej możliwe do wprowadzenia. Praktyka z Europy pokazuje, że takie rozwiązania stosuje się przeważnie tam, gdzie nadawane są informacje, komunikaty, wywiady, reportaże. Internet daje inne możliwości niż przekaz telewizyjny.

³ Szarkowska, Agnieszka (2010) "Accessibility to the Media by Hearing Impaired Audiences in Poland: Problems, Paradoxes, Perspectives". In: Jorge Díaz Cintas, Anna Matamala and Joséia Neves (eds) *New Insights into Audiovisual Translation and Media Accessibility. Media for All 2*. Rodopi: Amsterdam – New York, 139-158

Napisy zamknięte – przycisk CC

Bardzo często odtwarzacze internetowe, np. ten z którego korzysta YouTube.com, mają osobny przycisk o nazwie CC (z amerykańskiego closed captioned), który uruchamia wyświetlanie napisów. Takie napisy, nieosadzone na stałe, noszą nazwę napisów zamkniętych. Są wygodną formą wprowadzania napisów, tak aby nie przeszkadzały innym oglądającym, którzy z nich nie korzystają. Zazwyczaj napisy takie dołącza się do odtwarzaczy w postaci pliku tekstowego, ale mogą być także, jak w przypadku You Tube, edytowane i wklejane wraz z materiałem filmowym. Jest to wygodna forma pracy tylko w przypadku krótkich materiałów.

Napisy na żywo w Internecie

Napisy na żywo, które nie są jednocześnie nadawane w telewizji, emituje się najczęściej obok materiału audiowizualnego, rzadko osadza się je w samym materiale filmowym. Tworzy się je z wykorzystaniem metody respeakingu. Jakość takich napisów zależy głównie od zastosowanych narzędzi, oprogramowania, jak i samego respeakera. Napisy na żywo nie są w pełni zsynchronizowane z wypowiedziami. Zakłada się jednak, że niewielkie opóźnienie nie przeszkadza tak bardzo jak całkowity brak napisów.

W Polsce ta metoda nie należy już do nowości, ale wciąż jest rozwijana. Napisy tego typu najczęściej wyświetlane są w osobnym oknie pod obrazem transmitowanym na żywo.

Techniczne aspekty wprowadzenia tłumaczeń i napisów dla osób głuchych i słabosłyszących

Piotr Kowalski, Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki

Grupa osób mających problemy ze słuchem jest zróżnicowana, w związku z czym konieczne jest zastosowanie różnorodnych form dostosowania materiałów multimedialnych oraz przekazów telewizyjnych. Sposób dostosowania zależy od stopnia znajomości języka polskiego odbiorców i nie jest uwarunkowany stopniem ubytku słuchu.

Język polski to dla osób głuchych język obcy. Naturalnym, pierwszym językiem jest język migowy. Na drodze edukacji osoby niesłyszące nabywają znajomość języka polskiego, w różnym stopniu, tak jak ludzie uczący się języka obcego. Dla wszystkich osób, które mają ubytek słuchu, ale posługują się językiem polskim, za najlepsze dostosowanie materiałów multimedialnych należy uznać stosowanie napisów.

Napisy – charakterystyka i rodzaje

Poprawnie przygotowane napisy charakteryzują się kilkoma podstawowymi cechami:

- muszą być pełne – czyli w miarę możliwości zawierać pełną treść przekazywaną przy pomocy dźwięku,
- muszą obejmować istotne z punktu widzenia odbiorcy informacje o dźwiękach innych niż mowa, które mają wpływ na odbiór treści (np. rodzaj muzyki, która wzmacnia przekaz),
- nie mogą przesłaniać osób i oryginalnych napisów znajdujących się w materiale filmowym,
- muszą być prawidłowo zsynchronizowane z materiałem multimedialnym,
- mogą zawierać rozróżnienie kolorystyczne, pomagające śledzić dialogi kilku postaci.

Napisy mogą być przygotowane w formie otwartej lub zamkniętej.

Napisy otwarte to takie, które na stałe umieszczone są w materiale audiowizualnym. Ich zaletą jest to, że ich wyświetlanie nie wymaga od odbiorcy dodatkowych działań.

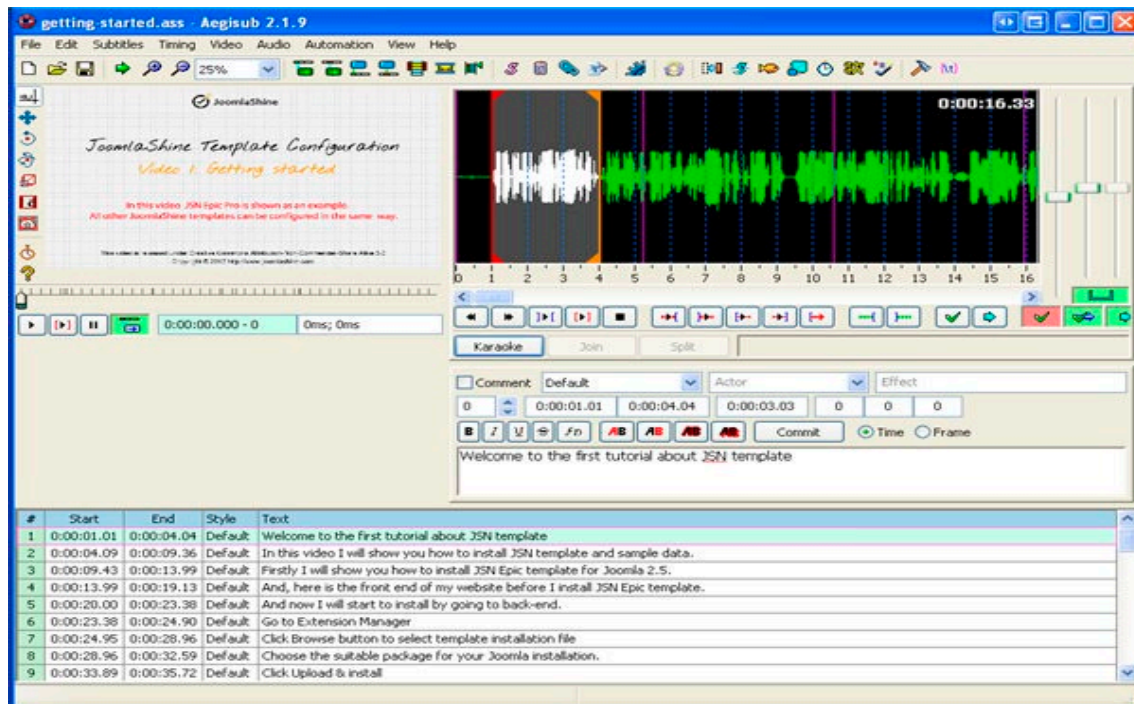
Napisy zamknięte – czyli takie, które zawarte są w osobnym pliku i zsynchronizowane z materiałem multimedialnym przy pomocy znaczników czasu. Odbiorca ma możliwość powiększania, przyspieszania i spowalniania napisów, a także zmiany koloru i czcionki. Napisy zamknięte wymagają aktywności użytkownika, który musi je włączyć/wyłączyć. Są obsługiwane przez większość dostępnych odtwarzaczy wykorzystywanych w Internecie. Co ważne np. odtwarzacz wbudowany w serwis Youtube.com pozwala na opublikowanie razem z filmem różnych wersji językowych napisów, a więc na zapewnienie dostępności na szerszą skalę.

W miarę możliwości napisy powinny być zamieszczane we wszystkie materiałach multimedialnych, dystrybuowanych w Internecie, emitowanych w telewizji czy na płytach DVD.

Przykłady aplikacji do tworzenia i edycji napisów

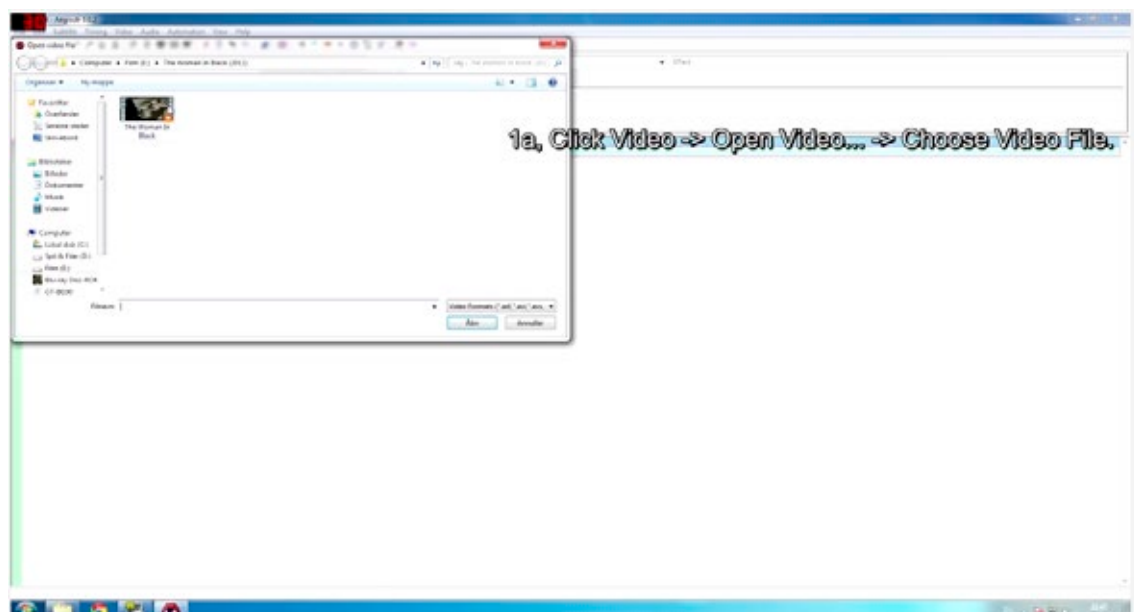
Przygotowanie napisów to czynność prosta, generująca bardzo niewielką część kosztów produkcji materiału multimedialnego. Dostępnych jest wiele bezpłatnych programów, pozwalających tworzyć i edytować napisy, np. Aegisub, Jubler, Subtitle Workshop czy Subtitle Edit.

Program Aegisub

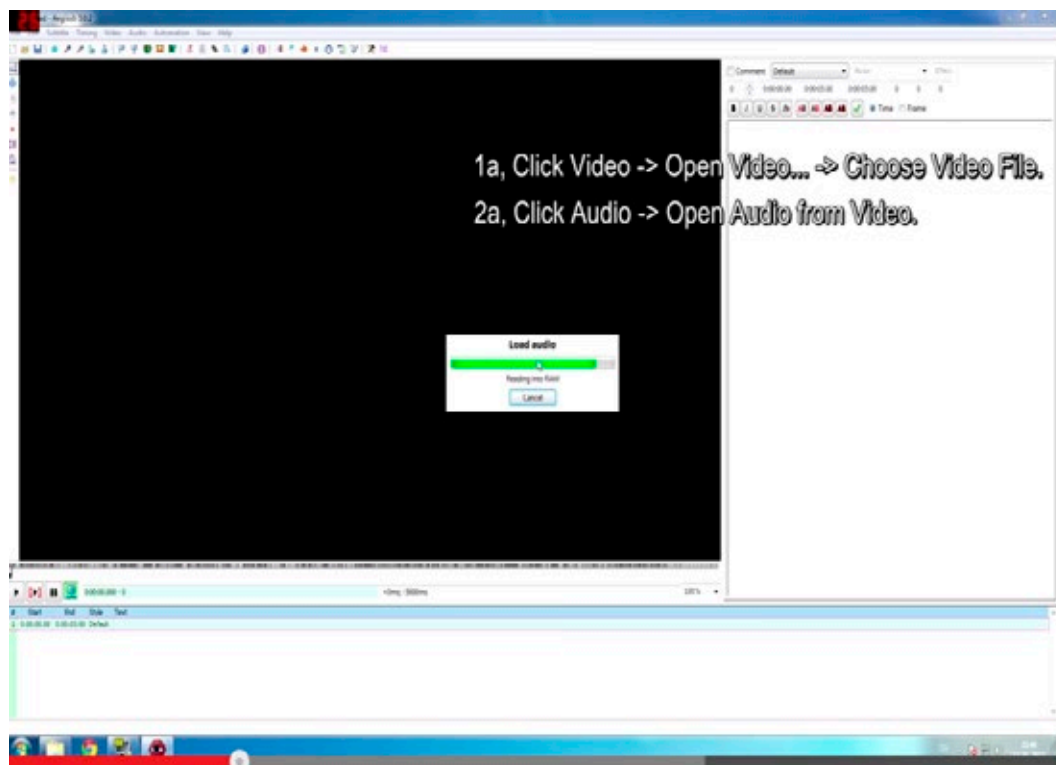
Obraz 1: Widok uruchomionego programu Aegisub w czasie przygotowania napisów do filmu.

Otwieramy plik filmowy do edycji:

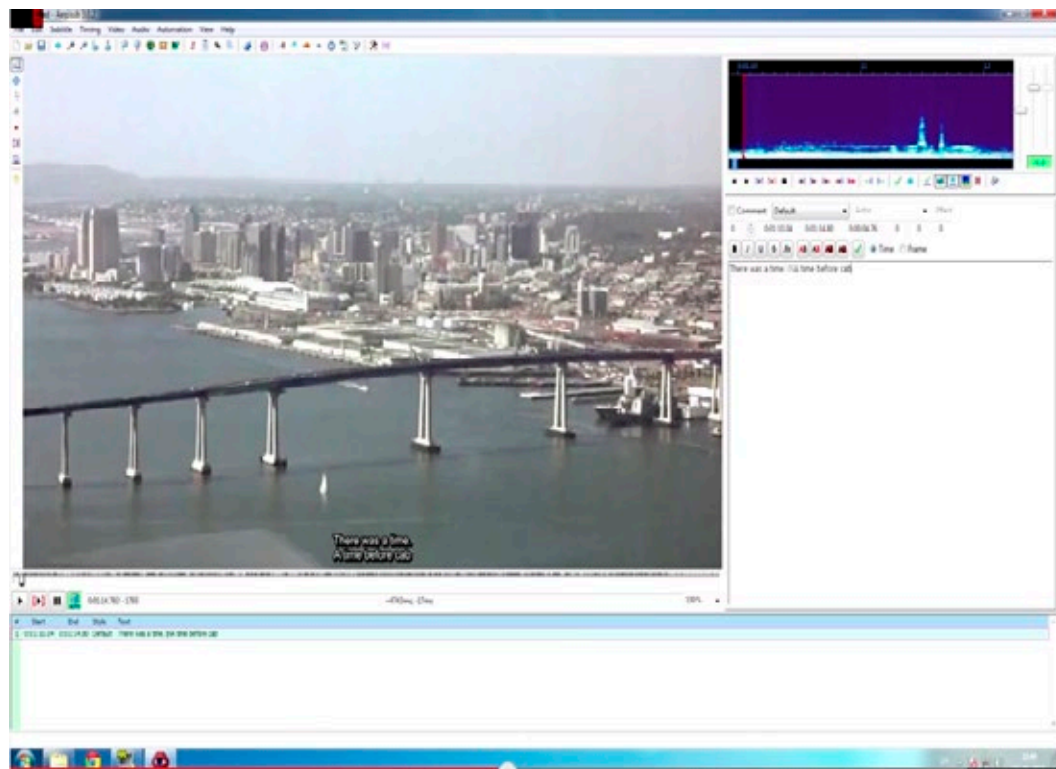
Obraz 2: Widok programu Aegisub w momencie wyboru pliku wideo.

Otwieramy plik audio do filmu:

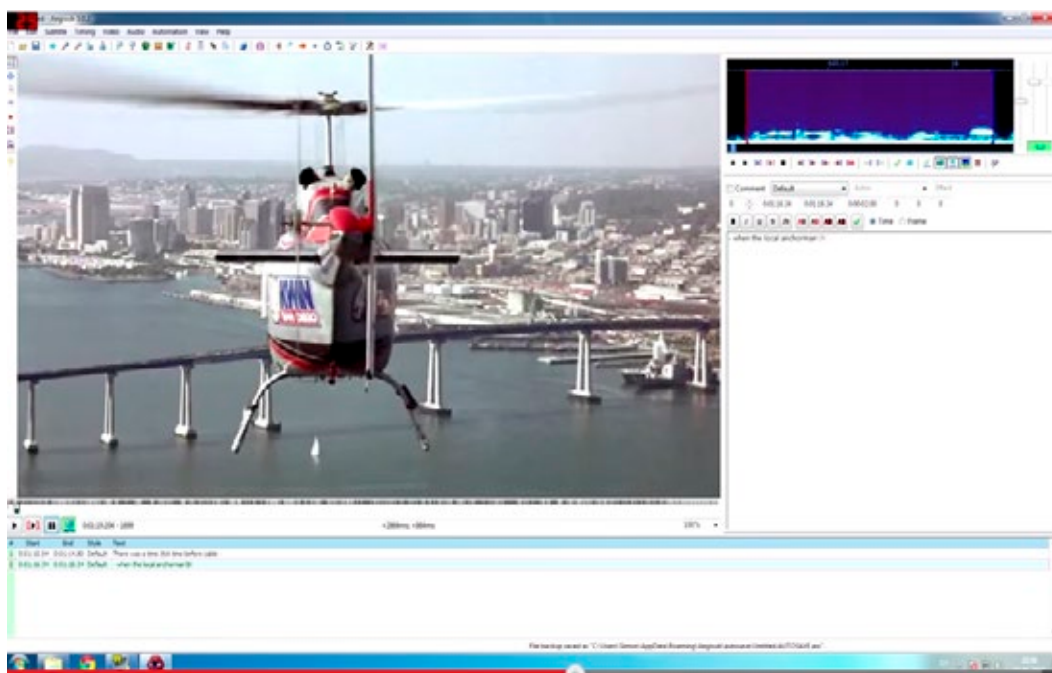

Obraz 3: Widok programu Aegisub – otwarcie pliku wideo do pracy.

Dodajemy i dostosowujemy napisy do obrazu wyświetlanego na ekranie:

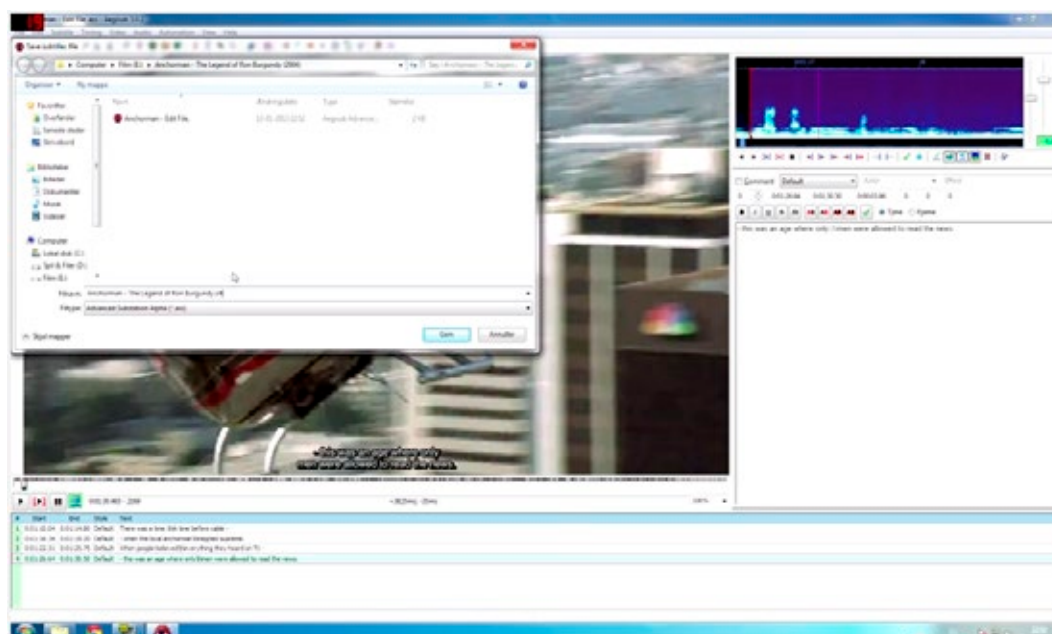

Obraz 4: Widok programu Aegisubz otwarcie pliku wideo gotowym do wprowadzania napisów.

Obraz 5: Widok programu Aegisub - otwarcie pliku wideo gotowego do wprowadzania napisów.

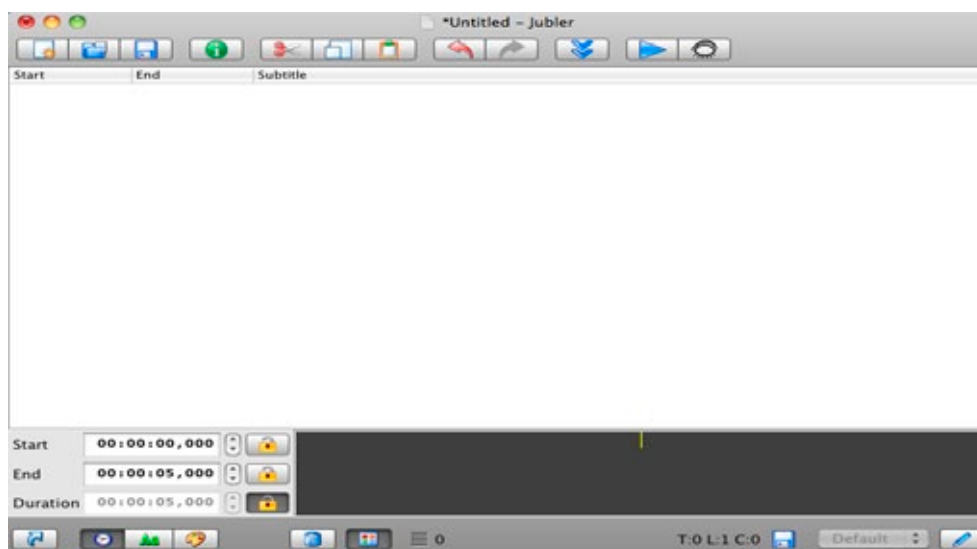
Zapisujemy plik:

Obraz 6: Widok programu Aegisub z otwartym oknem zapisywania pliku.

Program Jubler

Po pobraniu i zainstalowaniu aplikacji możemy od razu rozpocząć pracę nad napisami do pliku wideo:

Obraz 7: Widok programu Jubler po uruchomieniu.

Aby rozpocząć pracę, klikamy na przycisk „Nowy”, który znajduje się w lewym górnym rogu paska menu:

Obraz 8: Widok paska narzędzi programu Jubler z zaznaczoną ikoną „Nowy”.

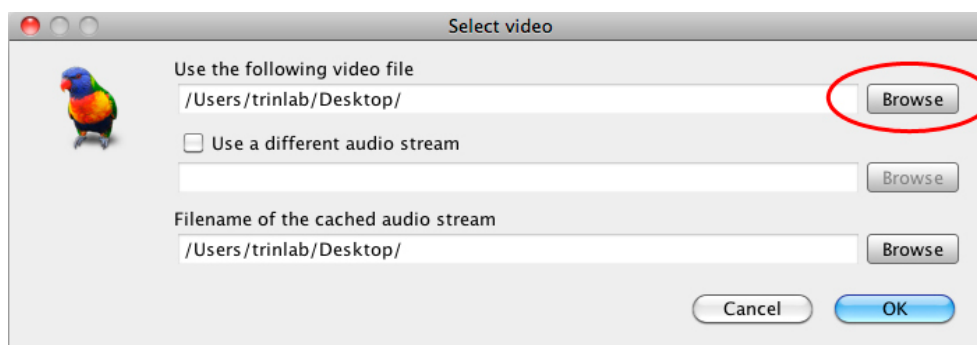
Nowe napisy

Otwieramy plik wideo, klikając na przycisk „Preview” (ikona z powieką):

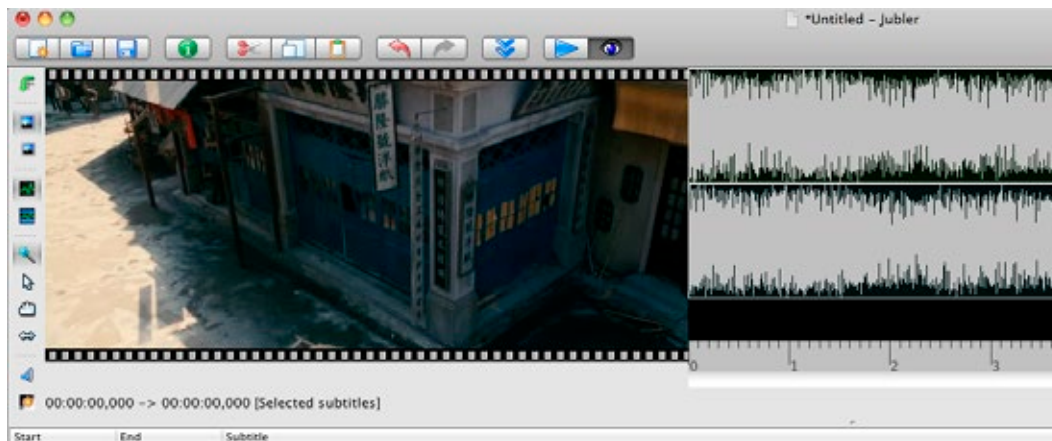
Obraz 9: Widok paska narzędzi programu Jubler z zaznaczoną ikoną „Preview”.

Kiedy otworzy się nowe okno, wybieramy plik wideo:

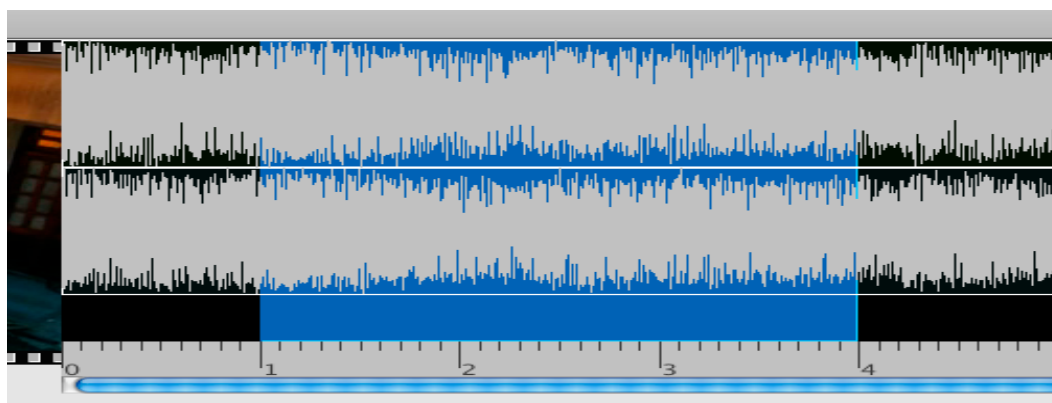
Obraz 10: Widok okna przeznaczonego do wyboru pliku wideo.

Wybieramy okno wideo i zaznaczamy klip filmowy, dla którego chcemy dodać napisy, następnie klikamy przycisk „Otwórz”. Będziemy mogli zobaczyć podgląd plików wideo i przebieg ścieżki dźwiękowej. Po zakończeniu edycji napisów, możemy zapisać plik, przechodząc do menu „Plik” i „Zapisz jako”, a następnie wybierając rozszerzenie .srt lub inny odpowiedni format napisów z rozwijanego menu „Format”.

Obraz 11: Widok okna programu po otwarciu pliku wideo.

Teraz możemy zacząć dodawać napisy do filmu. Wpisujemy lub kopiujemy treści, które chcemy zamieścić na wybranych klatkach filmu. Na osi przesuwamy obszar z niebieskim tłem, przytrzymując go kursorem i w ten sposób dopasowujemy napisy do przedziału czasowego wypowiedzianej kwestii. Po zakończeniu naciskamy ikonkę ze słońcem, znajdującą się na ostatniej pozycji paska narzędzi po lewej stronie ekranu (New subtitle after current one).

Obraz 12: Widok fragmentu okna po otwarciu pliku z wideo – ścieżka.

Obraz 13: Widok fragmentu okna programu z miejscem do edycji napisów.

Po zakończeniu wpisywania i pozycjonowania napisów można przystąpić do dodawania innych tytułów, przed lub po bieżącej części. Ustawiamy położenie i czas trwania nowych napisów w podobny sposób, jak opisano powyżej. Trzeba powtórzyć ten proces za każdym razem, gdy chcemy,

aby tekst był widoczny na ekranie. Po dodaniu napisów upewniamy się, że początek i koniec umieściliśmy w odpowiednim momencie.

W tym przykładzie wykorzystano plik avi z poniższej stronie internetowej: <http://www.mediafire.com/?91uck4awte1grgc>

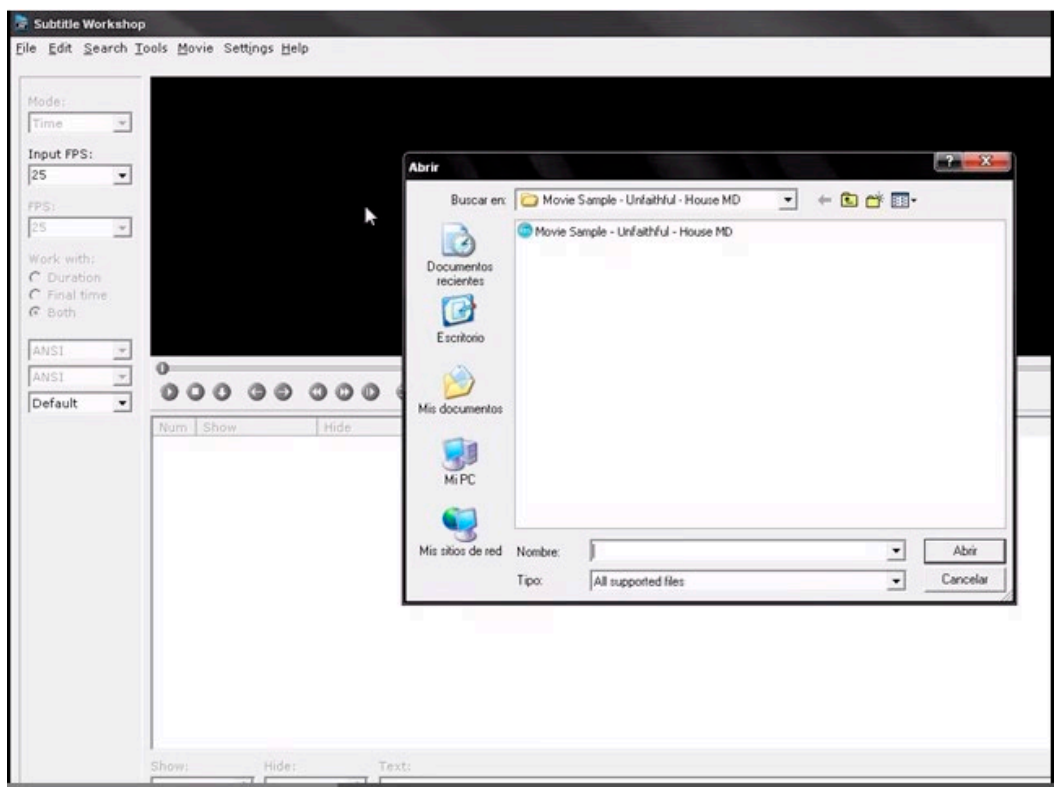
Program Subtitle Workshop

Ładowanie filmu

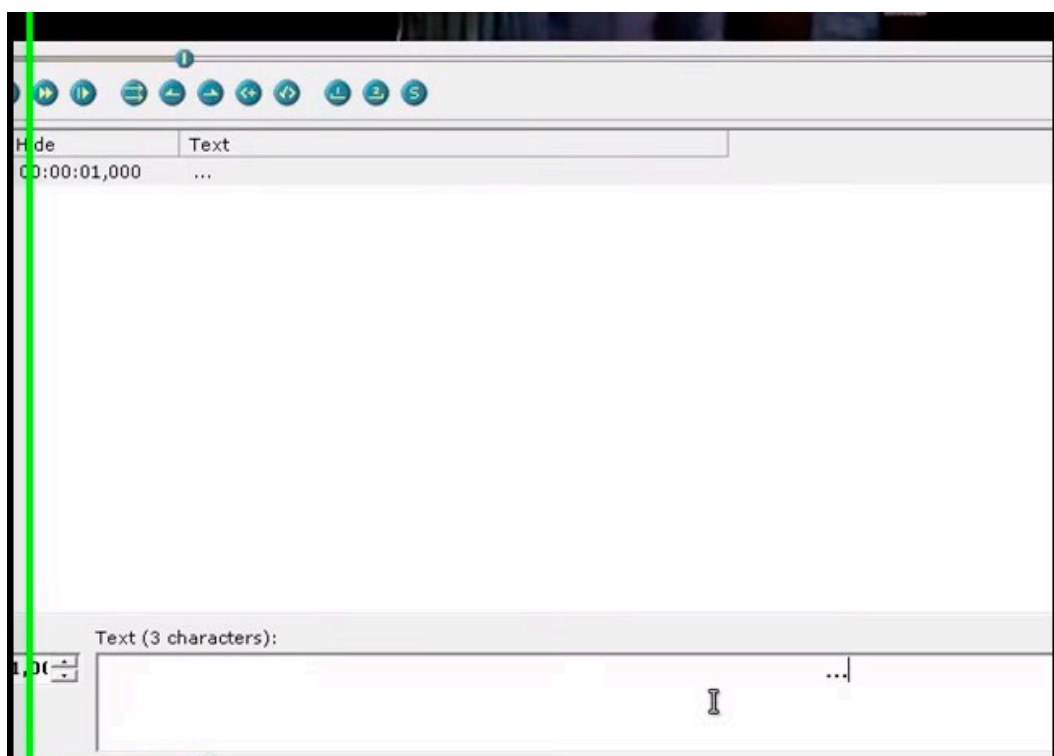
Aby załadować film, klikamy w menu „Movie/Open”. Możemy też skorzystać z klawiatury i nacisnąć klawisze Ctrl i P. Jest też i inny sposób, gdyby dwa powyższe, z takich czy innych powodów, nie odpowiadały użytkownikowi. Możemy kliknąć w istniejące już napisy do wybranego filmu i przeciągnąć je do okna programu. Jeśli pojawi się komunikat „File is not a valid video file”, oznacza to, że możemy nie mieć zainstalowanych wszystkich kodeków.

Stworzenie nowego pliku w subtitle workshop

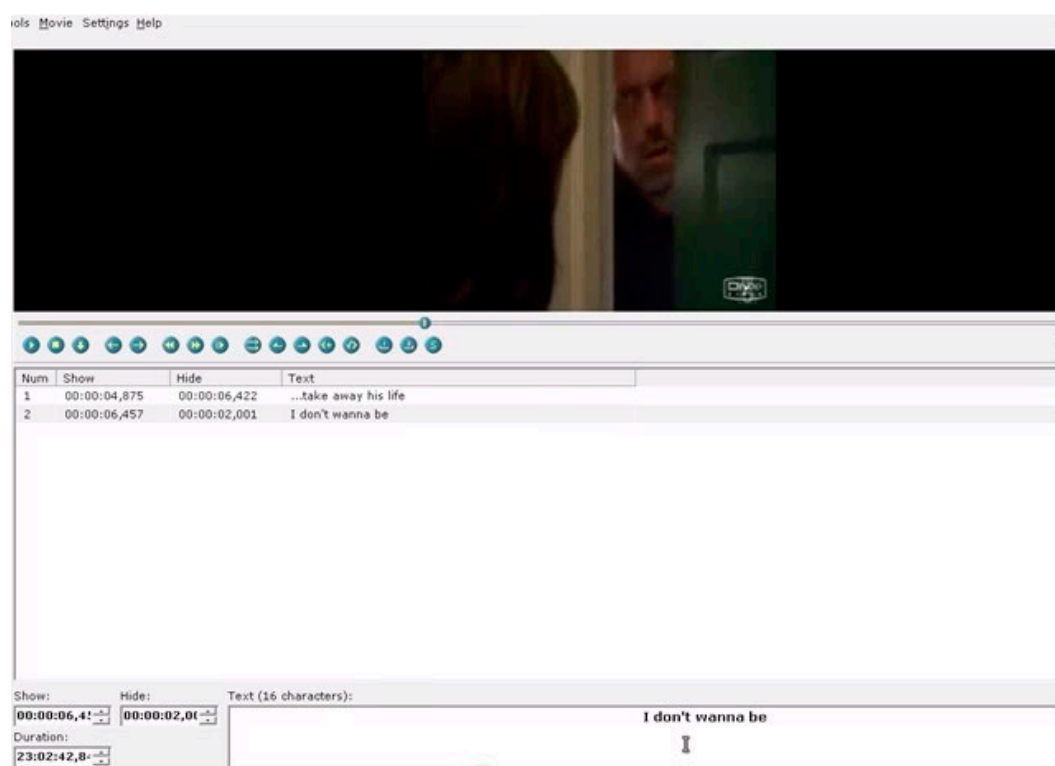
W Subtitle Workshop wchodzimy w „File”/„New Subtitle” („Plik”/„Nowe napisy”) lub nacisknij klawisze Ctrl i N. Gdy to zrobimy, możemy zacząć dodawać napisy. Zapisujemy je za pomocą klawiszy Ctrl i S lub przez menu „File”/„Save” („Plik”/ „Zapisz”).

Obraz 14: Widok programu Subtitle Workshop z otwartym oknem do zapisywania plików.

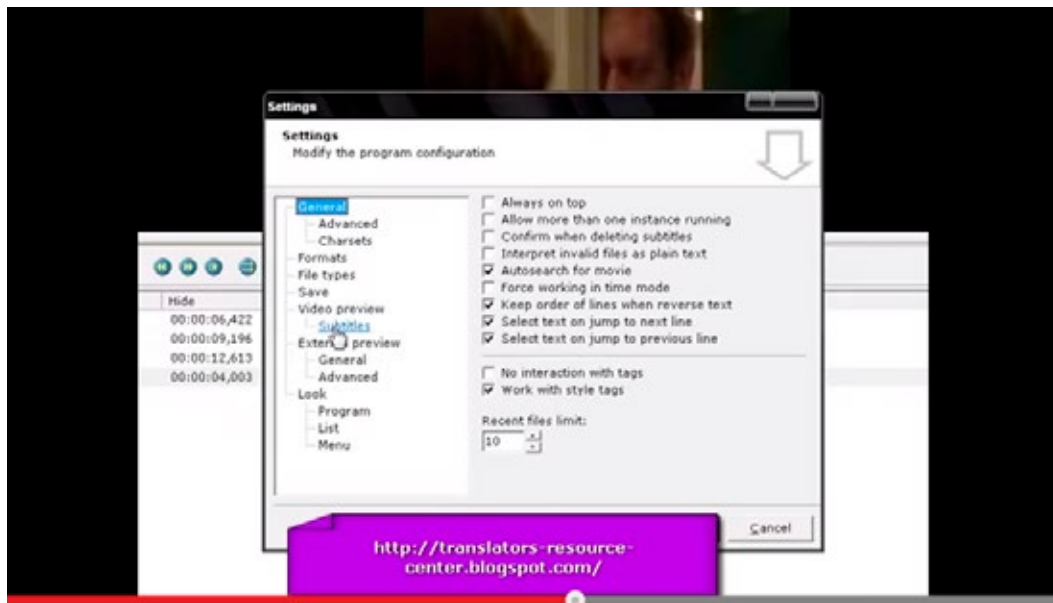

Obraz 15: Widok fragmentu okna programu Subtitle Workshop z miejscem do wpisywania napisów.

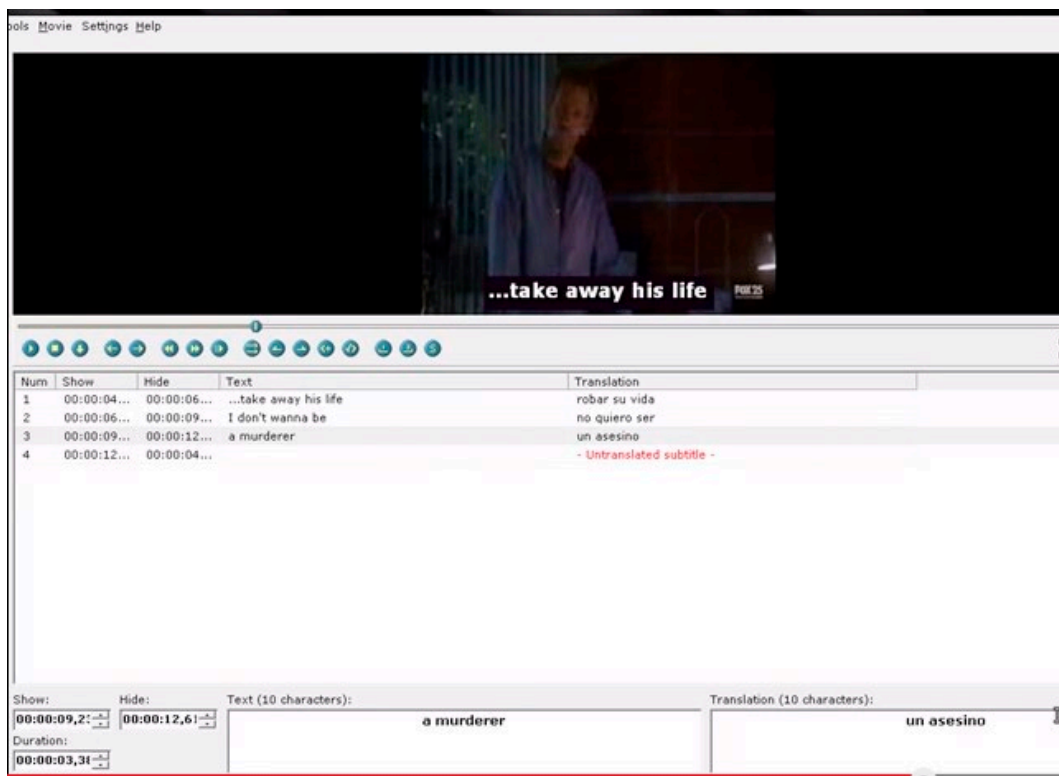

Obraz 16: Widok programu Subtitle Workshop w procesie wprowadzania napisów.

Modyfikacja ustawień

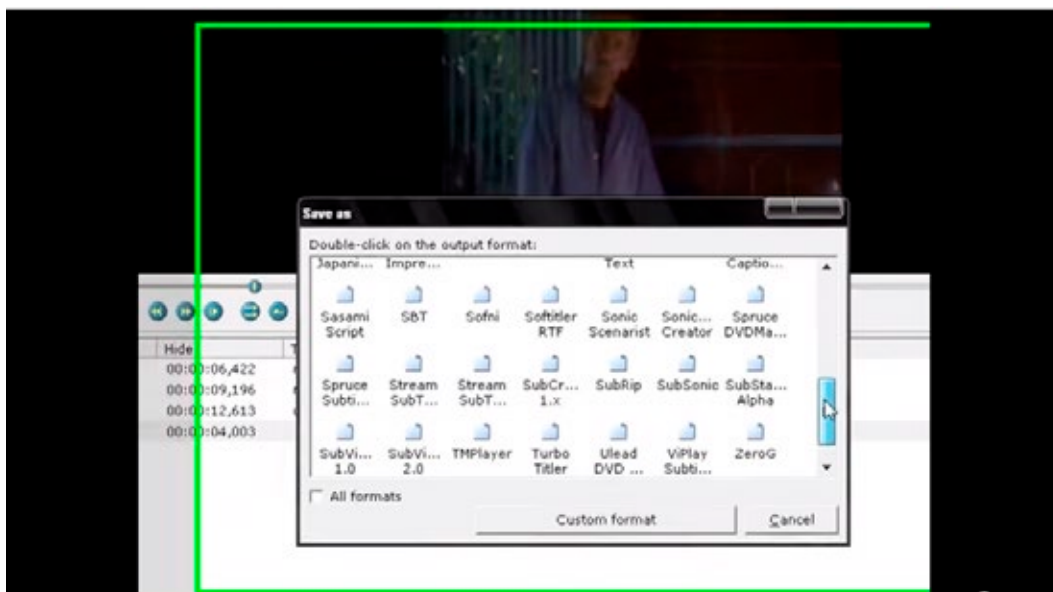

Obraz 17: Widok programu Subtitle Workshop w procesie wprowadzania modyfikacji.

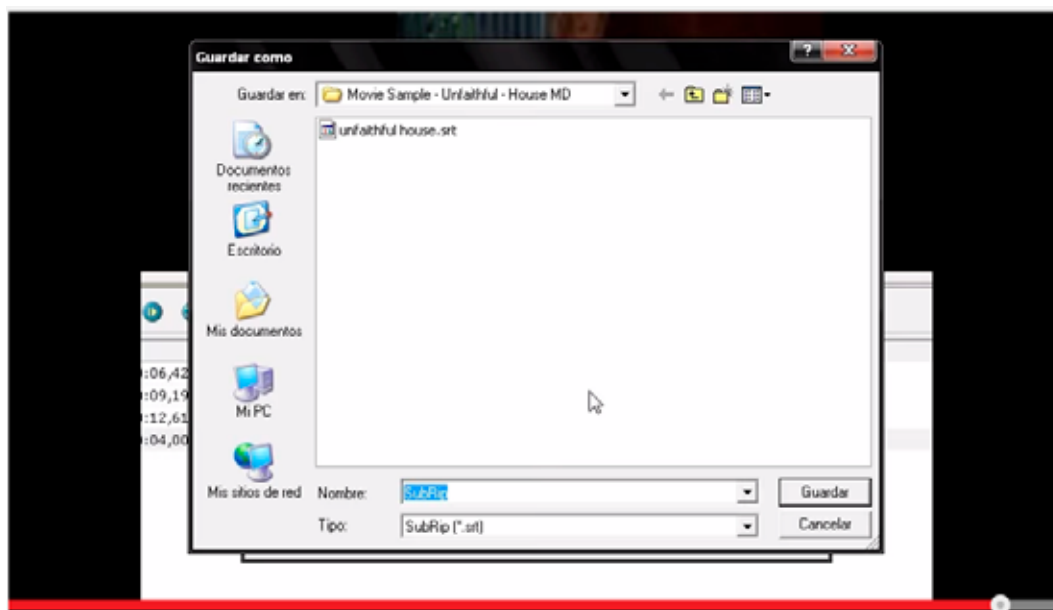

Obraz 18: Widok programu Subtitle Workshop w procesie wprowadzania napisów.

Zapisywanie pliku

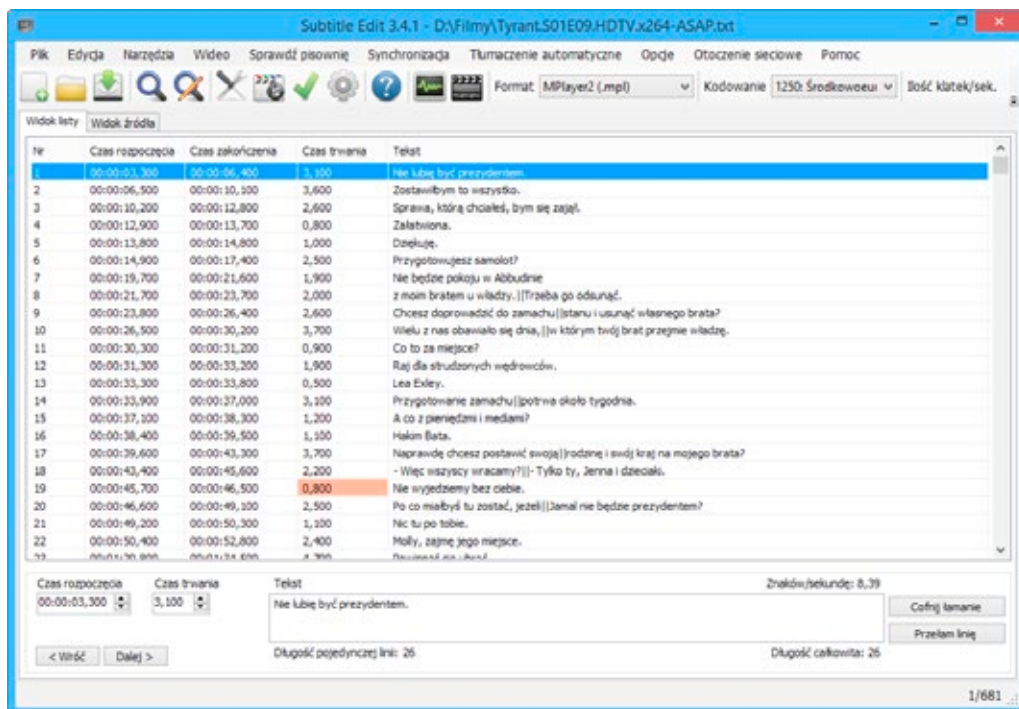
Obraz 19: Widok programu Subtitle Workshop w procesie zapisywania pliku.

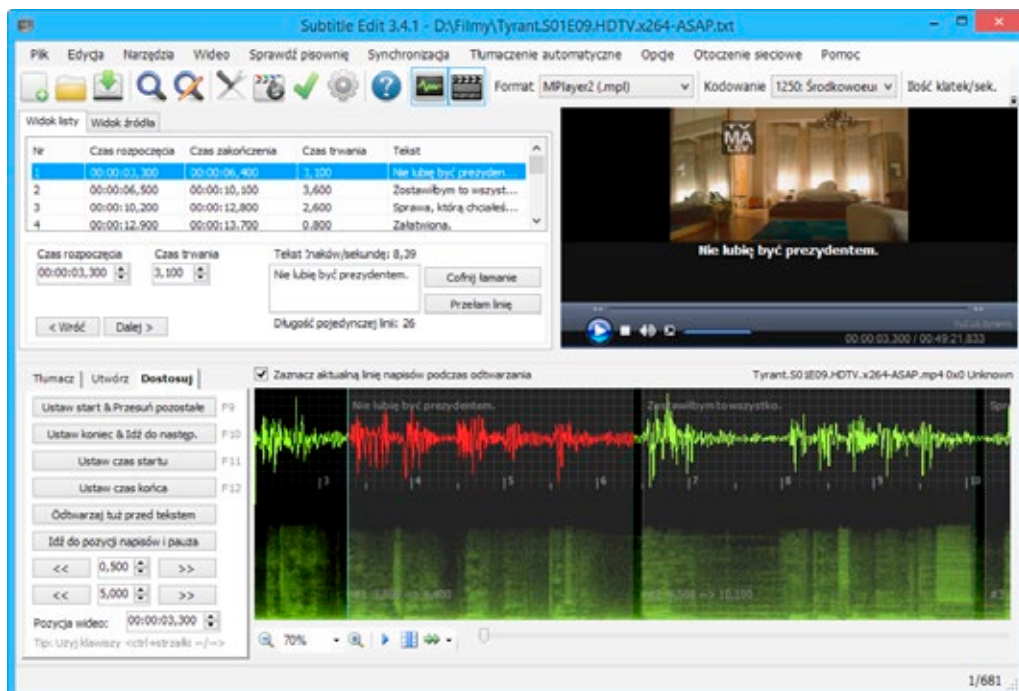
Obraz 20: Widok programu Subtitle Workshop w procesie zapisywania pliku.

Subtitle Edit

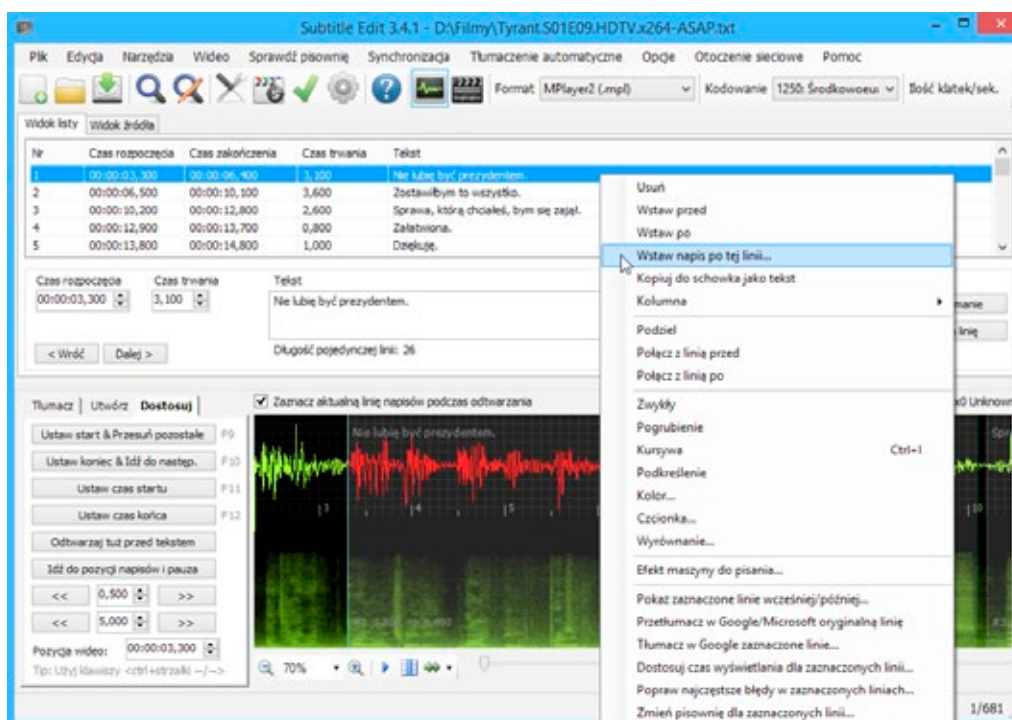
W Subtitle Edit można, oprócz dodawania napisów, konwertować już istniejące z jednego formatu na drugi za pomocą wiersza poleceń (tylko formaty tekstowe).

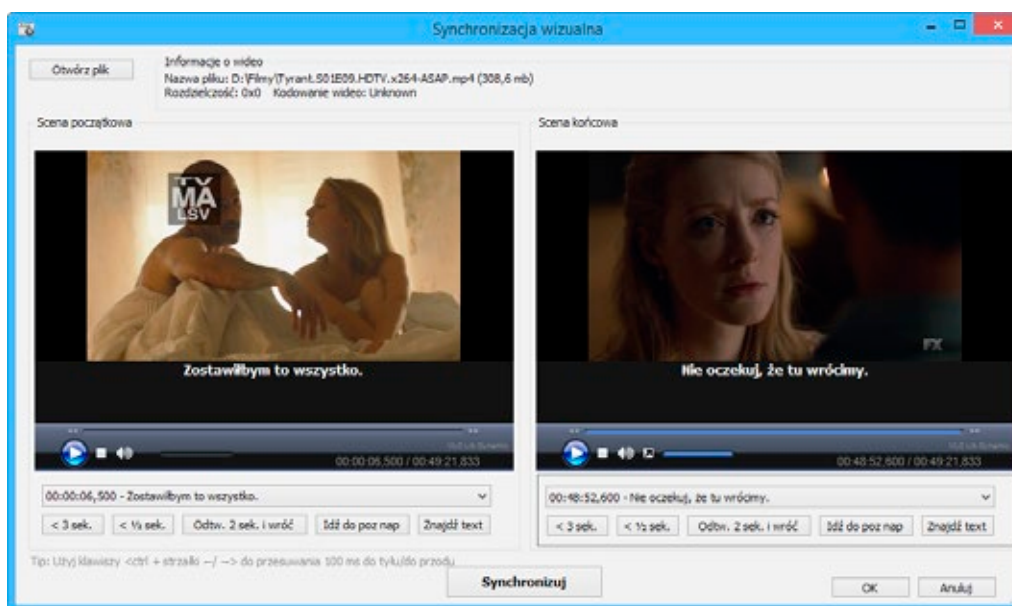
Obraz 21: Widok programu Subtitle Edit w czasie przygotowania napisów.

Obraz 22: Widok programu Subtitle Edit z wykresem falowym audio i spektrogramem oraz panelem wideo.

Obraz 23: Widok programu Subtitle Edit **Menu kontekstowe PPM w „Widoku listy”**

Obraz 24: Widok programu Subtitle Edit **w procesie synchronizacji wizualnej.**

Każdy z tych programów umożliwia przygotowanie napisów, które mogą być potem umieszczone razem z materiałem multimedialnym.

Oczywiście napisy – podobnie jak wszystkie inne teksty – należy poddać korekcie językowej, żeby wyeliminować wszystkie błędy. Należy jednak pamiętać, że napisy powinny odpowiadać sposobowi mówienia osób przedstawianych w filmie. Korekta obejmować więc będzie błędy ortograficzne popełnione przy tworzeniu napisów, a nie stylistykę wypowiedzi.

Techniczne aspekty tłumaczenia na język migowy

Dla osób, które nie posługują się wystarczająco dobrze językiem polskim, należy w materiałach multimedialnych zapewnić dostosowanie w postaci tłumaczenia polskiego języka migowego. Tłumacz PJM, podobnie jak napisy, może być umieszczany w formie trwale połączonej z filmem lub w postaci osobnego pliku.

W tym pierwszym przypadku należy pamiętać o takim umieszczeniu tłumacza, żeby nie utrudniał odbioru filmu (np. nie przesłaniał napisów) czy innych istotnych elementów obrazu i równocześnie żeby nie był przesłaniany przez inne elementy filmu. Zwykle tłumacza umieszcza się w prawym, dolnym rogu ekranu. Jeśli materiał przygotowywany jest przede wszystkim z myślą o głuchych odbiorcach, warto powiększyć tłumacza i umieścić go np. na 1/3 szerokości ekranu w pełnej wysokości. Pozwoli to na wygodny odbiór tłumaczenia przez osoby głuche.

Obecnie możliwości techniczne pozwalają na emisję osobnej ścieżki wideo zawierającej tłumaczenie. Telewizja cyfrowa pozwala na dowolnie dostosowanie wielkości tłumacza, zapewniając tym samym najwygodniejszy dla widza odbiór tłumaczenia.

W przypadku tłumaczenia na polski język migowy trzeba przede wszystkim zwrócić uwagę na następujące kwestie:

- czy tłumacz na pewno posługuje się polskim językiem migowym (PJM),
- czy tłumacz jest widoczny,
- czy jakość nagrania pozwala na wychwycenie wszystkich szczegółów,
- czy tłumaczenie zawiera wszystkie elementy przekazu (tłumaczenie migowe nie może być streszczeniem ani uproszczeniem komunikatu)
- czy tłumacz nie zasłania istotnych elementów filmu oraz czy sam nie jest przez nic zasłaniany,
- czy tłumacz jest we właściwy sposób wykluczowany (czyli wycięty z tła).

W przypadku stosowania tłumacza języka migowego warto zapewnić tłumaczenie nie tylko materiałów audiowizualnych, ale też tekstów w języku polskim. Film powinien zawierać jedynie tłumacza języka migowego. Bardzo dobrze, jeśli odtwarzacz wideo umieszczony na stronie internetowej, pozwala na skalowanie wielkości obrazu.

Należy pamiętać, że napisy i tłumacz PJM skierowane są do odrębnych grup odbiorców. Najlepiej przygotowany materiał multimedialny to taki, który zawiera zarówno napisy, jak i tłumacza. Obie usługi powinny mieć opcję włączenia/wyłączenia, a ich stosowanie jednej z nich nie może utrudniać odbioru drugiej (np. napisy nie mogą zasłaniać tłumacza).

Podsumowanie

Anna Sacha, Fundacja Promocji Kultury Głuchych KOKON

Usługi świadczone przez Internet

Na zakończenie warto wspomnieć o jeszcze jednym problemie użytkowników stron internetowych, a dotyczącym usług świadczonych z wykorzystaniem serwisów.

Internet odgrywa w obecnych czasach istotną rolę jako podstawowe źródło informacji. Firma, usługodawca, urząd czy inny podmiot nie istnieje, jeżeli nie posiada własnej strony internetowej, za pośrednictwem której może zapoznać odbiorców ze swoją ofertą czy – w przypadku instytucji publicznych – zakresem kompetencji. Medium to jest również często wykorzystywane do komunikacji dwustronnej z petentami, kupującymi, odbiorcami usług itp.

Coraz więcej spraw, formalności urzędowych, zakup towarów czy usług odbywa się za pośrednictwem Internetu. W związku z powyższym zaprojektowanie dostępnej strony internetowej według standardów i wytycznych, które opisano w niniejszej publikacji, to połowa sukcesu. Tworząc założenia strategii kontaktu z klientem, należy wziąć pod uwagę, w jaki sposób odbiorca będzie się porozumiewał z danym podmiotem.

Firmy czy instytucje, realizujące usługi dla ludności, powinny także wdrożyć przemyślany sposób komunikacji z osobami głuchymi i słabosłyszącymi. Internet, sam w sobie, udostępnia wiele ułatwień komunikacyjnych dla tej grupy społecznej. Zamówienie towaru, umówienie się na wizytę, zareklamowanie usługi są, dzięki różnym funkcjom serwisów czy prowadzeniu chatów, coraz prostsze. Mimo takich ułatwień, osoby głuche i słabosłyszące napotykają na bariery, np. w postaci **wymogu telefonicznego potwierdzenia określonej czynności, zlecanej firmom czy instytucją za pośrednictwem Internetu**. Rejestracja w danym serwisie w celu skorzystania z jakiejś usługi czy dokonania zakupu wymaga często podania numeru telefonu, przy czym użytkownik pozbawiony jest możliwości przekazania informacji, że dana osoba będzie się posługiwać telefonem wyłącznie poprzez pisanie sms-ów. Wpisanie przez użytkownika takich danych w dodatkowych uwagach nie zawsze jest brane pod uwagę, a w pozostałych polach formularze często posiadają blokadę przed wpisywaniem danych innych niż cyfry. Dochodzi wtedy do kuriozalnych sytuacji, o których można przeczytać w prasie, gdy np. zamówiony towar jest odsyłany z powrotem, takśówka nie przyjeżdża w umówione miejsce albo usługa bankowa nie jest zrealizowana, gdyż nie zostaje spełniony wymóg potwierdzenia przez telefon zamówienia karty debetowej do konta w banku internetowym czy potwierdzenia danych osobowych (mimo, że prawo bankowe tego nie wymaga). Skutkiem takiego stanu rzeczy jest nie tylko niezrealizowanie zamówienia klienta, ale także zyskanie przez klienta złej opinii.

Warto pamiętać, że niesłyszący to nie bierni odbiorcy, ale także osoby aktywnie korzystające z usług realizowanych za pośrednictwem Internetu, pragnące mieć taki sam dostęp do informacji, jak każdy inny. W obecnym stanie faktycznych, by skontaktować się z jakąś firmą czy urzędem, często zmuszone są jednak do korzystania z pomocy osób zaufanych.

Usługodawca, sprzedawca czy inny podmiot powinien mieć na uwadze odbiorców niesłyszących

i zapewnić im alternatywny sposób komunikacji lub tak sformułować swoje procedury, np. regulaminy, by umożliwiały one osobom niesłyszącym pełny dostęp do oferowanych świadczeń czy towarów, również z wykorzystaniem alternatywnych metod komunikacji. Warto także zadbać o pełną informację, także w języku migowym, na temat usług świadczonych osobom głuchym i słabosłyszącym.

